

ION LUCA CARAGIALE

Proză volumul 1

*Ediție îngrijită, tabel cronologic și note de
Gabriela Gîrmacea*

DIMITRIE PONIȘNIC PUBLISHING HOUSE

București, 2024

Cuprins

25 de minute	9
Grand Hôtel „Victoria Română”	14
O făclie de Paște	19
Om cu noroc!	34
Un artist	39
PĂCAT...	47
Făt-Frumos cu moț în frunte	76
Un pedagog de școală nouă	84
Statistică	95
Justiție	97
Congresul Cooperativ Român	101
Moftul român	106
Broaște... destule	110
Lache și Mache	113
Moftangii	117
Succesul <i>Moftului român</i>	124
La poștă	125
Accident parlamentar	126
Justiția română	129
High-Life	132
Logica baroului	134
În tren accelerat	136
Politică	138
Nedescifrabil	141
Arendașul român	142
Poruncă domnească	145
Poveste de contrabandă	146
Reformă...	151
Cum să înțeleg țăranii	155
Tardivitate	156
Șah și mat	157
Autoritate	160
Cronica de joi	165
Cum se naște o revistă?	169

Karkaleki	172
Paradoxal	175
O blană rară	177
Boborul!	181
Baioneta inteligentă (Garda civică)	186
Baioneta inteligentă	191
Politică și delicatețe	196
Jertfe patriotice	201
Gazometru (Idilă)	205
Cănuță, om sucit	207
La hanul lui Mânjoală	216
Istoria se repetă	225
În vreme de război	229
Două loturi	245
Reportaj	261
Caut casă...	269
Proces-verbal	273
Urgent...	277
High-Life	282
Telegrame	287
CFR	295
Slăbiciune	300
Intelectualii...	304
Despre cometă (Prelegere populară)	307
Accelerat No. 17	314
„Națiunea română”	319
Leac de criză	324
Cum devine cineva revoluționar și om politic...?	329
La Paști	334
Emulațiune	340
Dascăl prost	345
Premiul întâi	350
Cum stăm...	356
Bacalaureat	360
Deziderate legitime	364
Cam târziu...	368
La conac	373
Ultima oră...!	379

Fiți toți joi în gară la-nălțimea patriotismului vostru, care nu s-a dezmințit niciodată, mai ales în așa plăcute, putem zice chiar fericite ocaziuni!

Cetățeni!

Săptămâna viitoare este o zi solemnă pentru orașul nostru!

Astfel se-ncheia proclamația adresată de câteva zile de părintele orașelului Z... către administrații săi, afișată pe cale publică și reprodusă în capul ziarului oficios *Sentinelă Ordinii* cu acest frumos motto:

Evenimentele mari fac totdeauna să tacă micile pasiuni!

Toată lumea era în adevăr plină de entuziasm, deși *Drapelul Libertății*, dirijat de decanul avocaților, își termina articolul său de fond cu cuvintele:

Vom căuta să fim cât se poate mai parlamentari, în zadar mișeii de la primărie convoacă lumea la gară! Declarăm sus și tare că joi nu va fi entuziasm, ci numai o meschină și dezgustătoare paradă oficială. Să înceteze dar cu infamele lor mistificațiuni!... Săptămâna viitoare nu poate fi o zi solemnă; ea nu va fi decât un moment trist pentru concetățenii noștri!

Directorul, care era însărcinat a gira afacerile prefecturii districtului, neavând deocamdată titular la citirea acestor șiruri răutăcioase, a șoptit cu zâmbetul său diplomatic:

– Om vedea!

Joia mult-așteptată a sosit. Vodă și doamna, plecând în străinătate, trebuie să se oprească douăzeci și cinci de minute în gara din marginea orașelului Z... De dimineață, peronul gării, decorat cu împletitură de brad, cu marca județului, stegulețe tricolore și covorul cel roșu al primăriei, este înțesat de lume: garnizoana, garda civică, școalele, autoritățile, notabili și cât public a mai putut încăpea.

Directorul a plecat de la șapte de-acasă spre a lua, împreună cu primarul, cele din urmă dispozițiuni la fața locului. Nevasta lui a rămas să se

¹ Apariție: *Convorbiri literare*, 1 martie 1890.

gătească și să vie mai târziu la gară cu copiii și cu amicul. Amicul este un profesor foarte tânăr, care locuiește la director de un an de zile; el dă lecții copiilor și redijează *Sentinela Ordinii*; e băiat bun și scrie minunat. Se dă ca aproape pozitiv că tot el a scris proclamația.

Acum tot e gata... Directorul se duce la o extremitate a peronului și-și aruncă privirile la mulțimea adunată până în cealaltă extremitate... Atunci îi clipesc de departe în minte cuvintele *Drapelului* și-și mângâie favoriții cu mulțumire...

Dar e zece fără zece... și cocoana nu mai vine... Ce să fie? Trenul domnesc s-a anunțat de la stația apropiată... În patru minute trebuie să fie aici... Toți ochii joacă între ceasornic și capătul liniei... Încă trei minute... Două... Un minut... S-aude șuierul cald...

— Laoparte, domnilor! zice grav șeful gării, potrivindu-și bine șapca roșie.

Iată-l! Pieptul lat al locomotivei s-arată la cotitura liniei. Arătarea crește, crește mereu, sforăind semeață și alunecând cu eleganță majestoasă către peron. Cazanul fierbe, fanfara țipă, școlarii intonează imnul, un concert monstru... Vagonul domnesc intră la peron. Un freamăt furnică de colo până colo prin mulțime. Deodată, și glasurile copiilor și țipetele trâmbițelor și clocotitura norului fierbinte care se smacină captiv în pânțele mașinii sunt acoperite de urale zguduitoare... Trenul se oprește, conform programului oficial, la zece ore precise; suveranii coboară din vagon cu suita, iar consoarta directorului n-a sosit încă!

Se face prezentarea autorităților și notabililor, după care vodă trece între bărbați, iar doamna între dame.

Întâiul clopot! Directorul, foarte nervos, mână un vătășel călare s-aducă numaidecât pe cocoana, pe copii și pe domnul profesor.

Măria Sa doamna e foarte veselă de conversația damelor; dar dumealor o iau repede și se-ntind la vorbă... Una o povățuiește pe doamna să se păzească pe drum de răceală:

— Nu te juca, soro! Boala n-alege.

Doamna mulțumește de binevoitoarea povată și asigură că s-a ngrijit bine, a luat haine d-acasă... În acest timp, directorul tremură de neastâmpăr. Al doilea clopot! Măriile Lor fac un pas înapoi, pregătindu-se să se suie...

Directorul, asudat și înecat de emoție, s-apropie să ție un discurs. Lui vodă:

– Măria Ta!... Nu plecați!... Nu trebuie să plecați!... D-abia al doilea clopot a sunat; n-a sunat nici măcar al treilea!... A! Dacă ar fi sunat al treilea, atunci aș înțelege să vă grăbiți... Dar nu! Și chiar să fi sunat al treilea... să zicem!... N-aveți grijă, nu pleacă trenul fără Măriile Voastre... s-a dat ordin în consecință!... Așadar, având aceasta în vedere, cu onoare sunteți invitați să binevoiți a lua în considerațiune... că acest district, acest oraș, în fine, toți concetățenii noștri v-au iubit atât și au făcut sacrificii!...

Apoi, cu mai multă căldură, doamnei:

– Să nu plecați măcar Măria Voastră!... N-a venit încă toată lumea!... Mai sunt dame, mai sunt copii, mai sunt amici cari ar dori să vă vază ca pe o mamă!

Vodă, zâmbind foarte bucuros, zice:

- Mai stăm, mai stăm, domnule director.
- Mersi! răspunde acesta în culmea emoției.

Și, lăsând pe suverani, aleargă la capătul peronului, se suie în picioare pe o bancă și se-nalță în vârful degetelor, făcând către șoseaua dinspre oraș semne violente cu batista. În adevăr, pe șosea vine o trăsură în goană, urmată de un vătășel călare.

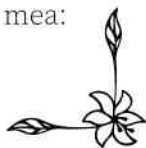
- Aide, soro! Aide, nene, pentru numele lui Dumnezeu, că m-ați omorât!
- Vezi? Nu-ți spuneam eu că-i târziu? zice palpitând cocoana către profesor.

Directorul își introduce pe peron familia și strigă sever către macagiul care stă drept, cu mâna gata pe cureaua clopotului:

– Să nu tragi!... Nu e voie să suni! Măriile Lor n-au isprăvit încă; mai au treabă aici!

Apoi către suverani:

– Măriile Voastre, am onoare pentru ca să vă recomand familia mea: consoarta mea, copiii mei, amicul meu!

Și pe urmă către copii:

– Sărutați mâna!

Copiii se aruncă și execută ordinul. Măriile Lor sunt din ce în ce mai veseli.

– Am auzit, dragă, zice doamnei nevasta directorului, că ați fostără cam bolnăvioară! Mi-a părut grozav de rău... Încă-i ziceam lui dom' profesor, amicul nostru, zic: „Vezi dumneata, dacă o prințesă și tot nu se poate pune cu voia lui Dumnezeu; dar noiăștia!...” Dar acu' te-ai făcut bine... Se vede... Fie, că frumoasă ești! Să nu-ți fie de deochi! Să trăiești!...

Totdeodată, unul dintre copiii domnului director, care privesc foarte curioși pe suverani, își scobește o nară cu degetul. Mama îi dă o palmă peste mână.

– Nu ți-e rușine să bagi mâna-n nas?!... Șezi frumos! Te vede madam Carol!

Copilul plânge. Domnul profesor îl smucește de mână și-l bagă la arest în sala de așteptare clasa a doua. Măria Sa doamna intervine pe lângă domnul director în favoarea micului vinovat, care urlă tare în arest. Tatăl cedează înaltei influențe și dă drumul băiatului:

– Taci din gură, măgarule! Și sărută mâna Măriei Sale! Dumneaei s-a rugat să te iert!

Suveranii s-au urcat și se arată plini de veselie la fereastra vagonului. Directorul se hotărăște în sfârșit, după stăruința șefului gării, să permită a se suna al treilea. Trenul se pune în mișcare. Urale și muzică. Bărbații fac semne de adio cu pălăriile, damele bezele călduroase; directorul se șterge de sudoare obosit, iar nevasta lui strigă cât se poate de tare către doamna:

– La revedere! *Bon amusement!* Nu ne uitați p-acolo! La revedere! Când trenul a pornit bine, o altă trăsură sosește în goană mai turbată.

Decanul avocaților coboară trăgându-și după dânsul cocoana, care trage după dânsa o interminabilă rochie de catifea verde cu funde bogate de satin rose. Amândoi își fac loc cu furie prin mulțime, care acum a rupt rândurile și iese în dezordine.

– A plecat? zice dezolată cocoana.

– Da, a plecat, i se răspunde.

- Cum se poate? Trenul stă totdeauna treizeci și cinci de minute!
- Țsta era tren domnesc, *ma chère*, zice nevasta directorului.
- Ce? Era să v-aștepte vodă și doamna pe dv.? adaugă profesorul cu un zâmbet răutăcios de superioritate.
- Așa? vociferează decanul. Am înțeles!... Astea sunt iar intrigile lui dom' director: carevasăzică numai dumnealui și familia și... amicul dumnealui să vază pe Măriile Lor!

Pe urmă, întorcându-se la lumea care se duce:

- Iată, fraților, o probă mai mult că astăzi opozițiunea este considerată ca afară din națiune... Foarte bine... Vom lua act și de aceasta și vom protesta!

Decanul și familia sa au fost multă vreme la cuțite cu directorul și cu familia acestuia, deși damele erau surori. Chiar o polemică, „cât s-a putut mai parlamentară”, s-a urmat cu privire la aceasta, între cele două ebdomadare² locale, *Drapelul* decanului și *Sentinela* amicului.

Tocmai la niște alegeri, o persoană de-naltă influență, aflând despre vrajba celor doi cumnați, a stărui de i-a împăcat, promițând serios că și anul viitor va fi o zi solemnă pentru orașelul Z... Și atunci trenul domnesc o să se oprească acolo un ceas... și douăzeci și cinci de minute.

---

² Hebdomadar – publicație care apare o dată pe săptămână.

Eram ș-așa indispus de neodihnă. Toată noaptea trecută moțăisem ghemuit în unghiul unui vagon de clasa a doua, înghesuit de o companie veselă de bucureșteni care se-ntorceau de la expoziție – un potop de impresii și amintiri... Mă despărțisem de ei de dimineață, ș-acu pe-nserate intram în orașelul meu natal, unde nu mai fusesem de copil... Trebuie să mărturisesc că n-am simțit „acele palpitări” care se simt la orice revedere de acest fel; ce-i drept, nici pomii și altele n-au manifestat față cu „vechiul lor prieten” vreo deosebită emoție. De la gară trec prin niște uliți triste: miroase a scăpătate și păărăginire. Asta mă îndispune și mai mult. Să plec cu trăsura 'nainte, pe-ntuneric și pe un drum necunoscut? Nu! Mai bine să rămân aici o noapte; am nevoie de repaos; să dorm fără clătinătură, fluier, clopote și mai ales fără impresii mirifice de la Paris. Tocmesc trăsura pe a doua zi la patru și trag la „Grand Hôtel Victoria Română”, în centrul orașului.

Otelul meu are două caturi. Jos e la mijloc gangul, de o parte *Restaurant et Berărie*, de alta *Cafenea et Confiserie*. Dinaintea confiseriei sunt așezate mese și scaune până în mijlocul stradei: aci se strânge seara societatea aleasă. Acum e plin de lume. Sosirea mea produce senzație... Toți ochii se pironesc asupra-mi. Opresc o cameră și stau la o masă în partea restaurantului să beau o bere... Privirile mă săgetează; pe lângă cei de la mese, ies acuma să se uite la mine și cei din cafenea... Un băiețel ca de vreo cinci ani se scoală de la locul lui, vine binișor la masa mea și se pune, mâncând dintr-o prăjitură, să mă studieze de aproape. „Nicule! Vin' la mama”, strigă o damă. În zadar; copilul, numai ochi, n-aude. Am rezistat până aci, înfruntând ploaia de săgeți; privirile copilului mă biruiesc. Mă gândesc la bestiile din menajerii; ele afară de chinul dureros al captivității mai suferă unul, care acuma văd eu cât e de neplăcut – să rabzi, fără să le fi solicitat, privirile persistente ale unei mulțimi curioase. Dar dacă ar fi numai privirile! Exemplarele din menajerie, publicul este

³ Apariție: *Convorbiri literare*, 1 februarie 1890.

rugat să nu le atingă; pe mine, băiatul, cu mâna plină de spumă de zahăr, mă și pipăie! Imposibil de răbdat... O sfortăre... Mă scol în sfârșit, evitând privirile copilului, plătesc și intru pe gang... Băiețelul se ține după mine până la scară și stă locului să se uite cum mă sui, până când, făcând cotul scării, îi ies din bătaia ochilor. Am scăpat, dar m-a apucat capul...

Numărul 9 – Odaia mea... E o căldură năbușitoare înăuntru și miroase a vopsea cu terbenină proaspătă... Să deschiz... Ferestrele dau în uliță. În față e o răspântie. În fund se vede foișorul de foc deasupra casei orașului. Pe sub ferestre trece strada „Independenții”, care la dreapta dă în strada „Regală”, strada principală din față otelului. Aceste lămuriri topografice le datoresc chelneriții care, manifest indispusă c-am deranjat-o, mi le dă scurt, îmi aprinde lumânarea și pleacă bufnind ușa. De-abia acum încep să recunosc locul. „Grand-Hôtel” stă pe maidanul unde ne jucam în copilărie. Parcă văz încă maidanul plin de popor înghesuindu-se la o masă pe care o săptămână a stat zi și noapte o condică enormă deschisă. Era după 11 februarie. De câte ori ieșeam de la școală, iscăleam toți da, și fiecare de mai multe ori... De mici aveam sentimente civice în orașul meu natal! Ulițele din dosul *Victoriei Române* au rămas cum le știam odinioară. În cele două colțuri ale răspântiei din față este de-o parte un birt și de alta o cafenea mică. De la fereastra mea văd bine ce se petrece peste drum. În cafenea, un individ, aplecat cu pieptul pe biliard, citește o gazetă deschisă mare pe postavul verde; într-un colț, doarme altul cu capul pe masă. Dincolo, în birt, sunt două femei și doi tineri; beau și râd; lângă ei, pe o laviță, cântă doi lăutari. După gesturile și grimasele cobzarului, după mișcările ce le face cu pântecul pare a fi un cântec obscen. Dacă n-ar fi trășurile, care se-nvârtesc mereu pe dinaintea otelului, aș auzi tot...

Zece ceasuri... Să mă culc... Las ferestrele deschise și lumânarea aprinsă și mă așez în pat... Mă doare capul... Băiatul cu prăjitura... Ce ochi!... Oare să fi existând deochiul?... Un neastâmpăr nesuferit îmi furnică din talpă până-n creștet... Insecte!... Lute jos din pat!... Iau lumânarea să văd de aproape... E grozav!... Un popor întreg, ca la un plebiscit... și umblă și aleargă pe cearșaful alb încoace și încolo uimite de lumină! Ce să fac?... Trebuie să dorm!... În pat, imposibil... Trag

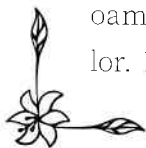

cearșaful, îl scutur bine pe fereastră și-l întind pe covor în mijlocul odăii; desfac un pachet de tutun, presar pe cearceaf și mă culc pe jos... Îmi arde toată pielea; nu pot adormi; sunt amețit, nervii iritați – simt enorm și văz monstruos. Lumânarea îmi dă drept în ochi... Mă scol s-o mut și apoi m-așez la loc.

Deodată sar în picioare... Zgomot mare în uliță! Merg degrabă la fereastră... Cadranul transparent de pe foișorul de foc arată unu ș-un sfert... Când au trecut trei ceasuri?... Am ațipit, prin urmare?... Ce e în stradă?... Măturătorii orașului... Au prins un câine la mijloc. Știu... Asta e o petrecere populară, la noi; am văzut-o de atâtea ori...

Câțiva inși se pun la pândă de-o parte și de alta a uliței. Un câine flămând rătăcește căutând dosurile bucătăriilor și unghiurile unde se aruncă gunoaiile. La un semnal, toți se ridică și-l împresoară din toate părțile. O clipă, animalul se oprește înghețat; sângele-i dă năvală la inimă, care începe să zvâcnească de coaste... E pierdut!... Părul i se zbârlește pe coamă. Un fior îi fulgeră de-a lungul prin șira spinării și-i încovrigă coada de-a-ndărătele, până-i înfinge vârful în pânțele. Ochii turburi caută încotrova un punct de scăpare; dar abia se pune problema în mintea aiurită, și o piatră l-a izbit peste bot, alta la o încheietură, un lemn peste șale și altele plouă... El își iese acum din sine: mașina cea vie dă drumul rezervei de energie – pentru așa moment o păstra –, niciun gând de economie... Trebuie cheltuită toată! Opintindu-se din fundul rărunchilor, animalul s-avântă orbește în fața loviturilor... Un răcnet suprem! Sparge rândurile vrăjmașilor, le scapă printre picioare și fuge uitându-se drept și numa-nainte, fuge mereu până dă de un loc singuratic. Aci s-așază stins de oboseală, să-și lingă rănila și să se vaiete discret de durere. Somnul se capătă mai ieftin decât hrana și deocamdată i-e mai trebuincios: truditul trup se încolăcește binișor, închide ochii triști și adoarme oftând greu din afund. Toată intervenirea mea acum în favoarea animalului este zadarnică.

Degeaba raționez eu de sus de la fereastră, că nu le e permis unor oameni ai autorității să turbure liniștea nopții și somnul contribuabililor. Pot eu striga mult și bine. Cine m-aude? Huiduiturile și râsetele

acoperă chiar glasul celui mai interesat, chelălăiturile animalului. Îi mai văd doar cum se zbate sub loviturile măturoaielor, ridicând cu contorsiunile lui un nor gros de praf... Sunt nervos; nu mai pot privi; dar tot ascult... De mirare... câinele nu mai țipă deloc. A fugit!... Urmează râsete... Mă uit iar. Măturătorii stau tolăniți pe trotuar; iar la lumina felinarelor din colțuri se vede în mijlocul străzii victima lungită – e un câțel mic, alb și lățos... Mă culc supărat la loc. Mai am două ceasuri și scap... Bietul dobitoc!... Acu' încep vâjiiturile măturoaielor... Dacă ar fi câțelul favorit al vreunei dame – parcă am văzut una adineaori la „confiserie” cu un câțel în brațe și ea ar fi amica vreunui om influent din localitate –, atunci măturătorii...

Ceartă jos în cafenea... S-a spart ceva... Parcă o ușă cu geamuri trântită cu violență... Țipete de femei, strigăte de bărbați, fluierături febrile de gardiști... Aha! A venit stăpâna câțelului. Alerg la fereastră. Nu se mai văd ceasurile la foișorul de foc; lumina de-ndărătul cadranului s-a stins; dar mai sus de foișor arde clipind în cadență steaua dimineții – se face ziuă... E o grămadire dinaintea birtului din colț... Precupeți, care merg cu coșurile încărcate la piață... Ce să fie?...

O femeie numa-n cămașă, cu picioarele goale, cu părul desprins, ține strâns de piept pe un om îmbrăcat în uniformă de poliție. El luptă să scape – ea nu-l lasă. Femeia începe să zbiere răgușit, făcând gesturi extravagante:

– Ce, domnule? Carevasăzică, dacă sunt o nenorocită, să-și bată joc de mine dumnealui, pentru că e de la poliție?... Și mai întâi, cine ce treabă are? Dumnealui a fost amantul meu?

Comisarul, îndreptându-și mondirul boțit la piept:

– Sergent! E beată... La arest!

Doi înși o înhață; ea se smucește și dă să se repeză iar; dar un sergent voinic o apucă de braț și o-nvârtește-n loc:

– Nu zbiera și mergi! strigă el scrâșnind și lovind-o greu cu palma peste gură.

Aud atunci o horcăială-necată și, în cadrul luminat al birtului, văd silueta albă a femeii ridicând în sus brațele goale cu pumnii încleștați și

dând capul cu părul despletit pe spate ca și cum i s-ar fi frânt gâtul. Un moment se răsucește de mijloc, apoi cade teapănă pe spate în prag... Pun mâinile la ochi și mă dau înapoi...

Lumânarea arde-n fundul sfeșnicului cu flacăra din urmă. Cobor iute, scol pe portar și plătesc. Patru ceasuri... Luceafărul se stinge și el încet-încet: vine soarele... Trăsura m-așteaptă. În câteva minute sunt afară la câmp. Ce dimineață! Ce răcoare și ce singurătate!

Uf! Niciodată n-am să uit ce bine m-am odihnit o noapte în orașul meu natal, la nr. 9, „Grand-Hôtel *Victoria Română*”!

